

Groeten uit Hongarije

tekst: Rob de Jong

Rob de Jong werkte vroeger bij De Vlinderstichting, maar woont nu in Hongarije temidden van de natuur en runt er samen met zijn Hongaarse vrouw een excursieboerderij: Farm Lator. Ook met de Hongaarse vlinders gaat het niet altijd even goed. Dat er echter nog volop kan worden genoten leest u in onderstaand artikel.

Summary

A Dutch naturalist who has settled in Hungary describes the butterfly fauna in Bükk National Park in Hungary. With its mountains, valleys, cultivated fields and meadows, the Park harbours a diverse number of butterfly species. Some are typical for Central Europe whilst others are rare in Hungary. The most common grassland butterflies sighted were the Violet Fritillary (*Boloria dia*), Marbled White (*Melanargia galathea*) and Mallow Skipper (*Carcharodus alceae*).

De zwarte apollo heeft transparante vleugeltoppen.

FOTO: JANÁKY ISTVÁN

Stand van zaken De studie van vlinders maakte na 1890 in Hongarije een flinke bloei door, maar is door politieke en economische ontwikkelingen na de tweede wereldoorlog vertraagd. De status en bescherming van vlinders zijn daardoor ver achtergebleven in vergelijking met de democratische landen in West-Europa. Er bestaat weliswaar een lijst van 35 door de wet beschermde soorten, maar daarin zit geen enkele logica. Op die lijst staan algemene soorten als dagpauwoog en koninginpage en ontbreken sommige echt kwetsbare soorten.

Er is in Hongarije op het gebied van natuurbescherming veel eer te behalen. Van de maar liefst 154 soorten dagvlinders die binnen de huidige landsgrenzen voorkwamen, zijn er twee zeker verdwenen en worden vier soorten bedreigd met uitsterven. Twintig soorten staan vermeld als kwetsbaar. Daar staat tegenover dat een aantal soorten zich aan het uitbreiden is. De purperstrepparemoervlinder bijvoorbeeld was 10 jaar geleden nog zeer zeldzaam, maar is nu bezig met een expansie, vergelijkbaar met die van het landkaartje in Nederland.

Het hart van Bükk Onze boerderij is gelegen in Nationaal Park Bükk (zie kaartje). Het is een ruig middelgebergte dat voor 95% is begroeid met bos. Door de steile hellingen is het gebied moeilijk te ontginnen en daardoor erg schaars bevolkt. De belangrijkste menselijke activiteiten waren en zijn afhankelijk van het bos. Enkele intrigerende ambachten hebben hier de tand des tijds overleefd: de kool- en kalkbrander, bijzondere beroepen die in bijna heel Europa zijn verdwenen.

De beste plekken voor vlinders zijn de bredere valleien en de rots- en kalkgraslanden op het plateau in het hart van het gebergte. Dit plateau steekt 200 meter steil uit boven de omringende heuvels. Als je naar de rand loopt, word je verrast door een onverwacht panorama vanaf een van de vele kliffen. De mooie zwarte apollo vliegt op dit soort open hoge plekken samen met een andere 'hiltopper' - de koninginpage.

Op de kalkgraslanden op het plateau staan veel beschermde plantensoorten. Er groeien onder andere enkele lijstsoorten, veel orchideeën en vier gentiaansoorten. Het staat er vol met kruisbladgentiaan die hier de waardplant is van het gentiaanblauwtje. In juli vind je op veel planten tien of

Het Bükkgebergte, grotendeels begroeid met bos. In het midden de boerderij. FOTO: ROB DE JONG

In het voorjaar van 1999 heeft een aantal Hongaarse natuurbeschermers een zusterstichting opgericht. De Hongaarse Vlinderstichting wil zich actief gaan inzetten voor de bescherming van vlinders, want ook met de Hongaarse vlinders gaat het niet altijd even goed.

meer eitjes. In dezelfde periode is de zilveren maan een algemene soort.

Door de steile hellingen zijn er in Bükk veel koele valleien. Hier heeft een aantal (sub)montane organismen zich na de ijstijden kunnen handhaven. Een boeiend voorbeeld hiervan is het endemische nachtvindertje *Entephria cyanata* ssp. *gerennae*, een spannertje dat door een isolement tot een aparte ondersoort evolueerde. De rups leeft op de eveneens subalpine soort *Arabis alpina*. Maar ook dagvlinders vinden hier een geschikte habitat. Ik vond hier maar liefst zes soorten vuurvlinders, alle drie *Brenthis*-soorten (*ino*, *daphne* en *hecate*) en de grootste parelmoervlinder van Europa, de kardinaalsmantel, die tussen de zeer algemene keizersmantels vaak moeilijk is te ontdekken.

Niemandland De uitlopers van het gebergte zijn glooiend en daardoor makkelijker te cultiveren. In het zuidoostelijk deel van Bükk (waar Farm Lator is gesitueerd) zorgt de kleinschalige akkerbouw met veel zomen en overhoekjes voor een grote diversiteit aan vlinders. De akkerparelmoervlinder en het dambordje zijn er numeriek in de meerderheid. Het kaasjeskruidkoppje is een goede derde. Bijzonder was de vangst van de oostelijke vuurvlinder, die pas zeer recent weer in Noord-Hongarije is verschenen. Ik trof het exemplaar aan op kruidvlier, die in de literatuur wordt genoemd als favoriete nectarplant.

De akkertjes monden uit in uitgestrekte graslanden die via brede zomen en mantels overgaan in bos (kleine pages!). Het bestaat deels uit extensief begraaide weidegrond en deels uit verlaten akkers waar veel opslag is van doornstruiken. Je kunt er uren lopen zonder iemand te ontmoeten. Er is in dit niemandland altijd een trefkans met een arend (keizer-, slangen-, schreeuwardend) of sakervalk die hier komt jagen vanuit de bergen. In dit stadium van de successie is de vegetatie optimaal voor insecten. Het is er

Niemandland op de uitlopers van het Bükkgebergte
FOTO: ROB DE JONG

Akkerparelmoervlinder op andoorn.
FOTO: ROB DE JONG

enorm bloemrijk en er is beschutting van de struiken. Ontelbare heideblauwtjes zijn er het hele seizoen actief. Een soort die daar qua formaat nogal bij afsteekt is de grote en donkere blauwoogvlinder. Met name de vrouwtjes zijn opgesmukt met grote zilverblauwe ogen op de voorvleugels. Ook komen er veel soorten parelmoervlinders voor, die niet altijd even gemakkelijk zijn te determineren. Oostelijke, steppe- en bosparelmoervlinder zijn altijd lastig en pas na vele vangsten lukt het me om de toortsparelmoervlinder van de tweekleurige parelmoervlinder te onderscheiden. Dichter bij de bosrand leeft op een aantal locaties een populatie van de sleutelbloemvlinder. Deze soort heeft mij om verschillende redenen verrast. Ten eerste vliegt hij hier vrij laat (begin juni). Ten tweede groeit er in de omgeving geen enkele sleutelbloem. Bjorn Dal noemt in zijn gidsje van Midden-Europa de bosanemoon als mogelijke waardplant. Ik heb helaas nog geen vrouwtjes eitjes af zien zetten. Het zal dus nog wel even een raadsel blijven.

Oosterlingen en zeldzaamheden Ten noorden van Bükk, liggen de robuuste Uppony-bergen. Dit gebergte is in de loop der tijd in tweeën gesneden door een snelstromende beek die verwoestende invloed had op het kalkgesteente. Het beekje loopt nu door een diepe kloof en eindigt in een stuwmeer. Op de hoge rotswanden broeden oehoes, rotslijster en grijze gors. De beek zorgt in de vallei voor veel vochtigheid, terwijl op de op het zuiden georiënteerde kloofwand 'mediterrane' temperaturen heersen. Een dergelijke nat-droog gradiënt is ideaal voor dagvlinders. Hier vliegen tijmblauwtje en vetkruidblauwtje naast soorten van vochtiger biotopen als kleine ijsvogelvlinder, kleine en grote weerschijnvlinder. Ook vliegen er twee oosterlingen: de spireazwever en de tsarenmantel. Deze laatste heeft in deze streek zijn meest westelijke populatie in Europa. Een lokale vlinderamateur vertelde me hoe algemeen de spireazwever vroeger, zelfs in de steden, was. De rupsen voedden zich toen met de gecultiveerde spirea's in de tuinen. Het is onduidelijk waardoor deze elegant vliegende soort in twintig jaar tijd zo zeldzaam werd.

De Hongaarse fotograaf van enkele foto's in dit artikel, Janáky István, heeft mij verschillende keren meegenomen naar zijn favoriete plek, dichtbij Uppony, net buiten Bükk.

Tsarenmantel
FOTO: JANÁKY ISTVÁN

Hier vliegt de grootste verzameling zeldzaamheden van Hongarije. Hij heeft er zelfs meerdere soorten 'ontdekt' die men verdwenen achtte in Hongarije. Onder andere vind je daar het zuidelijk dwergblauwtje, dat zijn hele levenscyclus doorbrengt op waard- en nectarplant *Onobrychis*. Dit is het Oost-Europese tweelingbroertje van het dwergblauwtje maar net even iets groter. De Balkansoort oostelijk esparcetteblauwtje is hier ook herontdekt. Inmiddels zijn beide soorten gelukkig ook weer op een paar andere locaties vastgesteld. Tenslotte vliegt de lathyruszwever hier, die zijn Engelse naam 'glider' nog meer eer aan doet dan de naaste verwant de spireazwerper.

Vlindervallei Iets verder van huis, nabij de grens met Slowakije in het Nationaal Park Aggtelek, is een locatie die uitmunt in kwantitatief opzicht. Het aantal individuen is bijna lachwekkend groot. Het is een smal valleetje met veel beschutting en zowel droge als vochtige delen en niet in de laatste plaats is het een bloemenzee. De grotere parelmoervlinders zijn het meest opvallend. Zowel de grote parelmoervlinder als de duinparelmoervlinder, de adippevlinder zijn er een algemene verschijning. Alle kleine pages van Hongarije (8 soorten!) vliegen er. Ook de blauwtjes doen er in verrassend hoge aantallen van zich spreken: o.a. pimperlblauwtje, getand blauwtje, turkoois blauwtje, kroonkruidblauwtje, bleek blauwtje enzovoort. Veel minder algemeen zijn de fraaie boszandoog en het grauwe zandoogje, die hier beide een kleine populatie hebben.

In de zomer van 2000 (8 tot 16 juli) kunt u tijdens een vlinderreis deze prachtige gebieden bezoeken en alles met eigen ogen aanschouwen. U kunt ook individueel naar Farm Lator komen en met onze dagexcursies meegaan. Voor de activiteiten van en de verblijfsmogelijkheden op Farm Lator kunt u bellen naar: 0186-693939.

Op de boerderij Op het erf van de boerderij word ik ook regelmatig aangenaam verrast door soorten die je niet zomaar verwacht in je achtertuin. Wat te denken van de grote vos die hier algemener is dan de kleine? In de buurt van het heldere beekje dat door onze tuin loopt, zie ik regelmatig grote vuurvlinders

en morgenrood. Het is overigens ook voor libellenliefhebbers een leuk plekje. Zowel de bos- als de weidebeekjuffer vliegen er samen met diverse Aeshna-soorten. O.a. de paardenbijter vliegt hier soms in zwermen van duizenden individuen.

Als medewerker van De Vlinderstichting had ik het voorrecht om in de Zuid-Limburgse kalkgraslanden onderzoek te doen. De sleedoornpage en de laatste populaties van het bruin dikkopje waren onderwerp van studie. Maar tussen de bedrijven door zocht ik op wilde peen en andere schermbloemigen naar rupsen van de koninginpage. Ik vond echter nooit een rups. Wij hebben hier nu een grote volkstuin waarin we extra veel (onbespoten!) worteltjes hebben geplant. En jawel, eind augustus vond ik daar twaalf rupsjes. Natuurlijk werden de laatste wortelen met liefde opgeofferd aan deze tot de verbeelding sprekende vlinder.

Lathyruszwever
FOTO: JANÁKY ISTVÁN

Waargenomen vlinders en libellen

adippevlinder	<i>Argynnis adippe</i>	grote weerschijnvlinder	<i>Apaturia iris</i>	purperstreepparelmoervlinder	<i>Brenthis ino</i>
akkerparelmoervlinder	<i>Boloria dia</i>	kaasjeskruisdikkopje	<i>Carcharodus alcaea</i>	sleedoornpage	<i>Thecla betulae</i>
blauwoogvlinder	<i>Minois dryas</i>	kardinaalsmantel	<i>Argynnis pandora</i>	sleutelbloemvlinder	<i>Hammaris lucina</i>
bleek blauwtje	<i>Polyommatus coridon</i>	keizersmantel	<i>Argynnis paphia</i>	spireazwever	<i>Neptis rivularis</i>
bosbeekjuffer	<i>Calopteryx virgo</i>	kleine ijsvogelvlinder	<i>Limenitis camilla</i>	tijmblauwtje	<i>Maculinea arion</i>
boszandoog	<i>Lopinga achine</i>	kleine weerschijnvlinder	<i>Apatura ilia</i>	toortsparelmoervlinder	<i>Melitaea tryvia</i>
bruin dikkopje	<i>Egynnis tages</i>	koninginpage	<i>Papilio machaon</i>	tsarenmantel	<i>Argynnis laodice</i>
dambodje	<i>Melanargia galathea</i>	koninginpage	<i>Iphiclidus polidarius</i>	turkoois blauwtje	<i>Polyommatus dorylas</i>
duinparelmoervlinder	<i>Argynnis niobe</i>	kroonkruidblauwtje	<i>Plebeius argyrognomon</i>	tweekleurige parelmoervlinder	<i>Melitaea dydima</i>
dwergblauwtje	<i>Cupido minimus</i>	lathyruszwever	<i>Neptis sappho</i>	vetkruidblauwtje	<i>Scollantides orion</i>
getand blauwtje	<i>Polyommatus daphnis</i>	morgenrood	<i>Lycæna virgaurea</i>	weidebeekjuffer	<i>Calopteryx splendens</i>
grauw zandoogje	<i>Hyperanphebe lycan</i>	oostelijk esparcetteblauwtje	<i>Polyommatus admeta</i>	zilveren maan	<i>Boloria selene</i>
grote vos	<i>Nymphalis polychloris</i>	oostelijke vuurvlinder	<i>Lycæna thersamon</i>	zuidelijk dwergblauwtje	<i>Cupido osiris</i>
grote parelmoervlinder	<i>Argynnis aglaja</i>	paardenbijter	<i>Aeshna mixta</i>	zwarte apollo	<i>Parnassius mnemosyne</i>
grote vuurvlinder	<i>Lycæna dispar</i>	pimperlblauwtje	<i>Maculinea teleius</i>		